

Sociolingvistikos komisijos, akredituotos prie Tarptautinio slavistikos komiteto, VI tarptautinė mokslinė konferencija iš ciklo „Slavų kalbos sociolingvistikos aspektu“

**SLAVIJOS PARIBIAI XX–XXI AMŽIŲ SANDŪROJE.
KALBA–VISUOMENĖ–KULTŪRA–TAPATYBĖ**

Vilniaus universitetas, Vilnius, 2022 m. rugsėjo 8–10 d.

VI Międzynarodowa Konferencja Naukowa z cyklu „Języki słowiańskie w ujęciu socjolingwistycznym” Komisji Socjolingwistyki afiliowanej przy Międzynarodowym Komitecie Słowistów

**POGRANICZA SŁOWIAŃSZCZYZNY PRZEŁOMU XX I XXI WIEKU.
JĘZYK–SPOŁECZEŃSTWO–KULTURA–TOŻSAMOŚĆ**

Uniwersytet Wileński, Wilno, 8–10 września 2022 r.

6th International Scientific Conference “Slavonic Languages in Sociolinguistic View” of the Sociolinguistics Committee affiliated to the International Committee of Slavists

**BORDERLANDS OF THE SLAVONIC REGION AT THE TURN OF 20TH
AND 21ST CENTURIES. LANGUAGE–SOCIETY–CULTURE–IDENTITY**

Vilnius University, Vilnius, September 8–10, 2022

TEZÉS / TEZY / THESES

Vilnius 2022

Rėmėjai / Sponsorzy / Sponsors

Filologijos
fakultetas

Ambasada
Rzeczypospolitej Polskiej
w Wilnie

Leidinio sudarytoja / Opracowanie / Compiled by:
Irena FEDORVIČ

Recenzavo / Recenzent / Reviewed by:
Teresa DALECKA

Bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų informacinės
sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*.

ISBN 978-609-07-0765-4
<https://doi.org/10.15388/Proceedings.2022.28>

Copyright © 2022 Irena Fedorovič, Teresa Dalecka, Kristina Rutkovska
Published by [Vilnius University Press](#)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution Licence](#), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

«Вивчаймо українську, адже мова – наша зброя». Ініціативи з вивчення української мови й мовні ідеології як їхня основа

Російська агресія спричинила вимушене переселення багатьох українців із російськомовних регіонів на Захід нашої держави, а також зміни в суспільній свідомості великої частини громадян. Українці усвідомили важливість української мови як засобу зв'язку зі своєю українською ідентичністю й виявили бажання краще опанувати мову своєї держави. Актуальними стали мовні ініціативи, що пропонують українцям допомогу у вивченні державної мови. Частина цих ініціатив вже існувала до 24 лютого 2022, частина з'явилася після російського вторгнення в Україну. Серед них безкоштовні курси для переселенців при вишах, курси приватних викладачів, мовні марафони, розмовні клуби тощо. Метою нашого дослідження є аналіз таких мовних ініціатив, а також мовних ідеологій, що становлять підґрунтя їхньої діяльності. Матеріалом дослідження слугують тексти на сторінках у соціальних мережах та на сайтах ініціатив.

Birutė JASIŪNAITĖ

Vilniaus universitetas, Lietuva

Birute.jasiunaite@flf.vu.lt

Jelena KONICKAJA

Vilniaus universitetas, Lietuva

Jelena.konickaja@flf.vu.lt

Gandras lietuvių ir slavų lingvokultūroje

1. Gandras – tiek lietuviams, tiek ir slavų tautoms gerai pažįstamas paukštis, kuris gyvena kaimo sodybose, yra žmonių nuolat stebimas. Tai lėmė jo populiarumą tradicinėje etninėje kultūroje. Lietuvių tarmėse vartojama daug šio paukščio pavadinimų. Dažniausiai vartojami skoliniai pavadinimai: slavizmai *bacionas*, *bacėnas*, *busilas* (rytų ir pietų aukštaičiai, aktyvių kontaktų su slavais zona), germanizmai *gandras*, *starkas*, *starkus* (rytų aukštaičiai, žemaičiai). Žinomi ir trys lietuvių kilmės ornitonimai: *gužas*, *garnys*, *didutis* (vakarų aukštaičiai, žemaičiai). Pavadinimų gausos priežastis – nuolat kintantis, didėjančis šio paukščio arealas, priklausantis nuo gandro gyvenimo būdo.

2. Minėtasis paukštis atlieka svarbų vaidmenį lietuvių ir slavų šeimos papročiuose. Svarbiausia jo „misija“ – mažų vaikų nešiojimas. Visuotiniu lietuvių įsitikinimu, gandras sugauna vaiką vandenyje (ežere, baloje, upėje, šaltinyje), parneša tėvams ir išmeta linuose, kopūstų darže, įsviedžia pro kaminą, paguldo į lovelę. Jis yra savotiškas tarpininkas, padedantis naujagimiui greičiau pasiekti žmonių pasaulį. Analogiški įsitikinimai būdingi vakarų slavams – lenkams, čekams. Slavams naujagimius gali parnešti ir kiti paukščiai (varna, žuvėdra), naminiai gyvuliai (karvė) arba laukiniai žvėreliai (kiškis).

3. Gandras reikšmingas ir kalendoriniuose papročiuose. Lietuvoje jis turi savo parlėkimo dieną – Blovieščių (kovo 25 d.). Šiai dienai pavadinti vartoti ir chrononimai Gandro diena, Garnio šventė. Ta proga buvo įprasta kepti vadinamuosius garnio pyragus iš visokių grūdų miltų. Jų duodavo ir gyvuliams, paukščiams, kad ištikus metus būtų sveiki ir stiprūs. Slavų tautose gandro parlėkimo dienos skiriasi: jos priklauso nuo krašto geografinės padėties. Labiau į pietus esančiose šalyse tai gali būti šv. Pranciškaus diena – kovo 9 d. (lenkai) arba šv. Juozapo diena – kovo 19 d. (lenkai, ukrainiečiai, baltarusiai). Baltarusijoje, Ukrainoje šventei kepami gandro kojos pavidalo pyragėliai. Su jais gandro prašoma gero naujojo derliaus ir kitokių gėrybių. Lietuvių supratimu, gandrai išlekia per šv. Baltramiejų ir drauge išsineša pavakarius. Slavų kraštuose išlėkimo dienos skirtingos. Gandrai išskrenda Paukščių taku, kuris Baltarusijoje vadintas Буськова дорога. Gandro kaukes lietuviai dėvėjo per Užgavėnes, o kai kurie slavai – per Kalėdas.

4. Visoje Lietuvoje plačiai manyta, kad gandras neša namams laimę, gausą, vaisingumą, saugo nuo perkūnijos. Pasakojama, kad šis paukštis kilęs iš žmogaus. Tai bendros su slavais pažiūros. Tautosakoje ir šnekamojoje kalboje lietuviams įprasta gandrą vadinti žmonių vardais: Jonu, Stanislavu, Stasiuku. Pastarieji du antroponimai vartojami ir kaip bendriniai žodžiai. Slavai gandrui pavadinti vartoja labai daug antroponimų: Јан, Войciech, Bohdan, Иван, Адам, Яков, Максим, Микита ir kt. Panašios ir gandro viliojimo priemonės: lietuviai dėdavo į gandalizdį sidabrinį pinigą, slavų tautos – ne tik monetas, bet ir įvairius blizgančius daiktus, raudoną audeklą. Gandras svarbus ir kitoms įvairių tautų etninės kultūros sritims: liaudies meteorologijai, liaudies medicinai.